

**Арпад Хорњаак, *Сусрети и сукоби.*
Огледи о српско-мађарским односима,
Клио, Београд, 2017, 387 стр.**

Књигу мађарског историчара Арпада Хорњака (Árpád Hornyák) *Сусрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима* објавила је издавачка кућа Клио из Београда. Аутор књиге је професор на Универзитету у Печују и сарадник Историјског института Мађарске академије наука. Докторирао је 2001. године на анализи дипломатских односа између Мађарске и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у периоду од завршетка Првог светског рата до потписивања мађарско-италијанског уговора 1927. године. Докторску дисертацију објавио је 2004. на мађарском језику, а затим и 2013, у енглеском преводу, у издању Центра за мађарске студије и публикације из Њу Џерсија. У центру његове истраживачке пажње су југословенско/српско-мађарски односи, о чему је објавио велики број радова.

Текстови објављени у књизи *Сусрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима* изворно су писани за мађарску стручну и ширу јавност. За потребе представљања српској јавности ови текстови су преведени, разврстани у три тематска поглавља и објављени у посебној књизи. Текстове је превео др

Ференц Немет, професор на Учитељском факултету у Суботици.

Прво поглавље књиге носи назив „Нови поредак” и састоји се од следећих текстова: Област Бачке и Барање након Првог светског рата – српска окупација; Промена империје у Јужној области; Институт двовласништва на мађарско-југословенској граници између два рата и Габор Санто и покрет верности југословенских Мађара. Друго поглавље, под називом „Спољни послови”, подељено је на целине које носе назив Југословенско-мађарски дипломатски односи 1918–1927; Прилози југословенским и енглеским аспектима измирења мађарске репарације и добијању зајма Лиге народа 1924. године; Мађарско мањинско питање у југословенској политици мађарске владе тридесетих година; Учешће Мађарске у распарчавању Југославије 1941; Спољна политика Србије на прелазу из 19. у 20. век до Првог балканског рата; Историјски развој идеје балканског јединства у првој половини 20. века; Југословенски територијални захтеви и планови за уређење после Другог светског рата; Питање граница и Југословени у Мађарској у мађарско-

југословенским односима после Другог светског рата. Треће поглавље „Слика северног суседа” садржи текстове Историјска слика Аустроугарске монархије у српској историографији на прелазима миленијума; Слика о Мађарима у југословенској спољној политици 1918–1945; Слика о Мађарима у српским уџбеницима историје у другој половини 20. века.

У првом делу књиге аутор анализира српску окупацију Бачке и Барање након Првог светског рата, од новембра 1918. до повлачења српских трупа 20. и 21. августа 1921. године. У оквиру ове теме посебно обрађује српску управу, евакуацију српске војске и утврђивање коначне границе у Барањи. У средишту пажње аутора у овом делу књиге јесте политички и економски положај Мађара у Војводини. Кроз посебне целине обрађена су питања промене власти и политички положај Мађара, југословенска мањинска политика, аграрна питања, питање двовласништва. Положај војвођанских Мађара и њихово политичко организовање у Краљевини Југославији др Хорњак анализира и кроз политичко деловање лекара Габора Сантоа.

Други део књиге је најобимнији (од 103. до 333. стране) и тематски је посвећен спољној политици. Најпре су анализирани југословенско-мађарски дипломатски односи у периоду

од 1918. до 1927. године. У оквиру ове теме аутор је посебно обрадио Хабзбуршко питање, мађарску политику после октобра 1921, нормализацију односа између Југославије и Мађарске, уз посебну анализу периода након заседања Друштва народа 1926. године, када су створени политички услови за зближавање на нивоу влада. Затим следи део који се односи на међународну позицију Мађарске у вези са њеним обавезама да исплати ратну одштету, уз истовремени покушај да добије зајам од Лиге народа. Анализи једног од најважнијих политичких питања мађарске владе – питању мађарске мањине – посвећен је део књиге од 160. до 190. стране. На значај овог питања у мађарској спољној политици указује и сам аутор, уз објашњење да је оно представљало средство за разбијање Мале антанте и ревизију Уговора о миру. Овај период аутор анализира до потписивања Бледске декларације 23. августа 1938, када су државе Мале антанте признале Мађарској равноправност у наоружавању, чиме су односи нормализовани, а Мађарској је истовремено омогућено да наступа у интересу мађарске мањине на територији Југославије и Румуније. У оквиру дела књиге посвећеног спољној политици аутор анализира и мађарску улогу у окупацији Југославије. Разматра међународне односа од почетка Другог

светског рата 1939. године до 11. априла 1941, када је Мађарска извршила агресију на Југославију у циљу припајања Бачке, Барање, Међумурја и Прекомурја.

За период Другог светског рата аутор анализира три најважнија актера на територији окупиране Југославије и њихов однос према Мађарској: југословенску краљевску владу, покрет Драже Михаиловића и Комунистичку партију Југославије. Југословенска влада је сматрала да је од 10. априла 1941. године Југославија била у ратном стању са Мађарском. Крајем априла 1941. године југословенски министар иностраних послова Момчило Нинчић је био мишљења да јака Југославија може да побољша односе са Мађарском и да Београд може да буде арбитар између Мађарске и Румуније. За разлику од њега, који је мислио да док рат траје не треба тражити промену граница, министар у југословенској емигрантској влади у Лондону Миха Крек сматрао је да, поред захтева према другим државама, и од Мађарске треба тражити неколико компактних словенских територија које су остале у њеном саставу након Првог светског рата. Аутор наводи да су размишљања и концепције о територији будуће државе емигрантске владе и КПЈ биле готово идентичне. На крају рата југословенска влада је сматрала да југословенско-мађарска гра-

ница није добра и да је потребно учинити неке исправке. Међутим, др Хорњак указује на значајну чињеницу у односима између Југославије и Совјетског Савеза – чињеницу да је Мађарска била у совјетској сфери утицаја и да југословенско руководство није желело да се замера СССР-у истицањем територијалних претензија. С обзиром на то да није постојала отворена совјетска подршка југословенским територијалним захтевима према Мађарској, као уосталом ни према једној суседној држави, карактеристично за југословенску политику према Мађарској у првим годинама након рата било је тражење подршке за добијање територија од Италије. Током Мировне конференције југословенска влада је обећавала максималну подршку мађарским интересима. С друге стране, Мађарска је очекивала подршку по питању односа са Чехословачком и Румунијом. Јосип Броз је правио јасну разлику између мађарске владе и „реакционарних елемената” који су починили злочине у Бачкој, Међумурју и Прекомурју. Др Хорњак детаљно анализира писање југословенске штампе од децембра 1945. до пролећа 1946. године, а посебну пажњу посветио је детаљима из југословенско-мађарских односа у вези са радом Мировне конференције у Паризу.

Проблем југословенско-мађарске границе и питање поло-

жаја југословенске мањине у Мађарској после Другог светског рата аутор разматра од 307. до 333. стране. Након рата са мађарске стране није постојала идеја о промени границе – југословенско-мађарска граница ишла је линијом Тријанонског споразума. Др Хорњак разматра идеје које су наговештавале промену границе и истиче да је то био снажан адут југословенске владе према Мађарској. Иако је са југословенске стране било идеја и акција који су наговештавали промену границе, оне су, као резултат виших политичких интереса, остале непромењене. У складу са реакцијама београдске владе према Мађарској, првих година након Другог светског рата мађарске власти су биле неповерљиве према југословенском становништву на својој територији, као и према емигрантима из Југославије.

У текстовима који су објављени у књизи *Сусрети и сукоби* Хорњак доказује да је не само добар познавалац мађарске политике према Србији/Југославији, већ и добар аналитичар најзначајнијих догађаја који су обележили историју Балкана од краја 19. до друге половине 20. века. Једна од тема која се у том смислу издваја јесте и анализа историјског развоја идеје балканског јединства у првој половини 20. века, у оквиру другог дела књиге, на странама од 211. до 266. Поред литературе на

српском и мађарском језику, објављених докумената, докумената из Архива Југославије, Хорњак користи и документа из Националног архива из Лондона. У циљу приближавања историје Балкана мађарском читаоцу, коме су, подсећамо, текстови у књизи првобитно били намењени, Хорњак пише о спољној политици Србије од средине 19. века до Првог балканског рата. Идеју балканског уједињења аутор посматра од тренутка ослобођења од отоманске управе и стварања националних држава на Балкану, а затим ове сложене процесе прати све до покушаја стварања балканске конфедерације, која је доживела врхунац 1947. године преговорима између југословенског и бугарског руководства. Хорњак с правом примећује да је са српске стране од самог почетка у основи идеје балканског јединства стајала потреба српско-бугарског повезивања. Поред сарадње са Бугарском, Србија је такође настојала да побољша односе са другом српском државом на Балкану – Црном Гором. Покушаје српских, црногорских и бугарских влада да на прелазу између 19. и 20. века остваре ову идеју аутор карактерише као несигурне. Поред националних, верских и културних чинилаца који су позитивно утицали на приближавање балканских народа, Хорњак истиче и геополитичке факторе. Посеб-

но значајним чиниоцем балканског уједињења аутор сматра српско/југословенско-албанске односе, који су у основи имали решавање питања Косова и Метохије. Крај Првог светског рата довео је до стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (Југославије), којом је уједињен велики део Балканског полуострва, а оваква држава је географски изашла из оквира Балканског полуострва. Покушај формирања паневропске уније по идејама Аристиди Бријана први пут уводи као доминантан један нови фактор – економски. Један од кључних закључака који се могу извести из Хорњакове анализе у вези са неуспешним покушајима стварања балканског јединства јесте и формулација коју аутор нуди својим читаоцима – „између балканских држава постојало је подоста несређених политичких питања (...)”. На примеру формирања и функционисања Балканске антанте 1934. године Хорњак указује на „симптоме отрежњења из опијености од послератног територијалног нарастања и испуњења националних тежњи”. Иако Мађарска није била директно умешана у ближе повезивање балканских држава, дешавања у државама у њеном окружењу имала су значајне импликације на њен однос са јужним

суседом – Србијом (Југославијом).

Посебну пажњу аутор посвећује питањима оптаната, како после Првог, тако и после Другог светског рата.

Арпад Хорњак је трећу целину књиге посветио томе како Мађарску види српска историографија, затим анализира место Мађарске у југословенској спољној политици у периоду од 1918. до 1945, да би на крају читаоцима понудио своју анализу писања српских школских уџбеника историје о Мађарима.

Књига Арпада Хорњака *Суспрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима* значајна је по обиму (387 страна) и богата подацима које аутор стручно и јасно презентује српским читаоцима. Замерка коју можемо упутити, пре свега издавачу, јесте непостојање именског и географског регистра, који би књигу значајно обогатили. Објављивање књиге подржао је мађарски део Међуакадемске комисије САНУ и МАН за утврђивање цивилних жртава у Војводини током и после Другог светског рата 1941–1948. године. Објављивање ове књиге подржао је и бивши мађарски председник Ласло Шољом. Рецензенти књиге били су др Душан Батаковић и др Зоран Јањетовић.

Пуковник др Миљан Милкић